

Verkiezingsprogramma

GROENLINKS HET HOGELAND

Verkiezingsprogramma **GROENLINKS** HET HOGELAND

Inhoudsopgave

Het Hogeland.....	3
1 Leefbaarheid.....	4
1.1 Leefbaarheid.....	4
1.2 Sportief Het Hogeland.....	4
1.3 Zorg voor iedereen.....	5
1.4 Ouderen.....	5
1.5 Kunst en cultuur.....	6
2 Natuur en landschap.....	6
2.1 Biodiversiteit.....	6
2.2 Waddengebied.....	6
3 Liever zon en wind dan aardgas!.....	7
3.1 Energie besparen.....	7
3.2 Schone energie.....	7
3.3 Veilige bodem: stop gaswinning.....	8
3.4. Omgaan met klimaatverandering.....	8
4 Duurzaam economisch perspectief.....	9
4.1 Circulaire economie.....	9
4.2 Beperken afval.....	9
4.3 Meer en beter werk.....	10
4.4 Onderwijs en innovatie.....	10
4.5 Digitale ontsluiting.....	11
4.6 Armoede.....	11
4.7 Toerisme en recreatie.....	12
4.8 Vervoer.....	12
5 Gezonde landbouw en visserij.....	12
5.1 Meer aandacht voor landschap en dierenwelzijn.....	12
5.2 Gezond & lokaal voedsel.....	13
5.3 Duurzame natuurinclusieve landbouw.....	13
5.4 Vervanging asbestdaken.....	13
6 Open bestuur.....	14
6.1 Actieve samenwerking.....	14
6.2 Open bestuur.....	14
6.3 GroenLinks staat voor inwonerkraft.....	14
6.4 GroenLinks staat voor overheidsparticipatie met lef!.....	15

7 Solide financiën	15
7.1 Effectief investeren.....	15
7.2 Geen kortingen op decentralisaties	15

Het Hogeland

De nieuwe gemeente Het Hogeland omvat het unieke wierden- en dijkenlandschap. Uniek, omdat de ontstaansgeschiedenis nog steeds in het landschap is te lezen door de aanwezigheid van de maren, wierden, dijken, kolken, kronkelende wegen, kwelderruggen met daarop de dorpen en de 12de-eeuwse kerken. Dit cultuurlandschap is ontstaan door een eeuwigdurende strijd tussen de mens en natuurkrachten van de zee. Het open gebied bestaat voor 85% uit landbouwgrond. Agrarische activiteiten en de bijbehorende karakteristieke historische boerderijen bepalen dan ook in hoge mate het landschap. Binnen de gemeentegrens liggen unieke natuurgebieden zoals het werelderfgoed Waddenzee en het vogelrijke Lauwersmeergebied.

De Hogelandsters voelen zich verbonden met het landschap. Voor de inwoners en bezoekers van Het Hogeland is er een veelvoud aan recreatiemogelijkheden. Van het Beijumerbos en het Groene Ommetje bij Zuidwolde via de maren met watersport tot het Nationaal Park Het Lauwersmeer en Noordpolderzijl aan de Waddenzee. Daarnaast bieden 'Het Tuinpad op', musea en de borgen Menkema en Verhildersum mogelijkheden te over. Ook worden door particulieren regelmatig activiteiten georganiseerd, bijvoorbeeld het jaarlijkse cultuurfestival 'Op Roakeldais', het tweejaarlijkse Quiltfestival en Graspop in Baflo.

In de gemeente liggen verschillende langeafstandswandelpaden, zoals het Pieterpad, het Nederlandse Kustpad en het Jacobspad (Uithuizen-Hasselt). Regelmatig vinden grootschalige wandelactiviteiten plaats, zoals de jaarlijkse Tocht om de Noord, het Pelgrimeren in Groningen en het Pronkjewailpad. Deze routes en activiteiten trekken veel belangstelling van buiten de gemeente en zijn belangrijk voor de recreatieve en horecasector.

1 Leefbaarheid

De leefbaarheid en vitaliteit van het Groningse platteland staan onder druk. Om de gemeente aantrekkelijk te houden, is het belangrijk dat dorpen een fijne plek zijn om te wonen, goed bereikbaar (ook met het openbaar vervoer) en met voorzieningen in de buurt op het gebied van sport, zorg, kunst en cultuur.

1.1 Leefbaarheid

Goede voorzieningen in de dorpen zijn essentieel. De leefbaarheid en vitaliteit kunnen op peil blijven als de inwoners samen zorg dragen voor een goed woonklimaat. De vrijwillige inzet van burgers draagt bij aan prettig wonen op het platteland en vormt een voorwaarde voor een duurzame toekomst. Zorgcoöperaties en andere dorpsinitiatieven zijn en worden belangrijk voor het in standhouden van de leefbaarheid in de dorpen. De gemeente ondersteunt wat GroenLinks betreft de bewonersinitiatieven in de dorpen.

De dorpen moeten ook aantrekkelijk blijven voor jongeren. Dat kan alleen als er voldoende betaalbare (huur)woningen voor jongeren en starters zijn.

GroenLinks vindt dat er gekeken moet worden naar nieuwe manieren om te wonen en werken. Deze kunnen goed samengaan, bijvoorbeeld door hergebruik van leegstaande gebouwen en boerderijen. Door slimme samenwerking en koppeling van meerdere organisaties in één gebouw blijft het platteland een aantrekkelijk woon- en leefgebied. Ook zien we mogelijkheden voor nieuwe woonvormen voor ouderen.

Het Hogeland is een gemeente waarin iedereen zich welkom moet voelen, ook statushouders die hier komen wonen. GroenLinks ondersteunt daarnaast graag maatschappelijke initiatieven die discriminatie op alle gronden tegen gaan, de integratie van oude en nieuwe Nederlanders verbeteren en de kansen van vrouwen en minderheden op de arbeidsmarkt en in de samenleving verhogen. Diversiteit biedt meerwaarde voor alle inwoners van Het Hogeland. Het aantal statushouders wordt landelijk vastgesteld. Statushouders krijgen dezelfde huurwoningen toegewezen als ook beschikbaar zijn voor eigen inwoners.

Het Hogeland heeft een eigen gezicht. Dit zien we terug in de kerken, borgen, boerderijen, molens en agrarisch erfgoed. GroenLinks wil zich inzetten voor behoud en herbesteding van deze gezichtsbepalende gebouwen. De dorpen op Het Hogeland zijn herkenbaar als groene eilanden in het landschap. Dit groene karakter moet behouden blijven.

1.2 Sportief Het Hogeland

Gezond ouder worden is één van de speerpunten voor de nieuwe gemeente. Hiervoor is het belangrijk dat gezond eten gestimuleerd wordt door bijvoorbeeld dorps- en schooltuinen. GroenLinks wil dat projecten die gezondheid ondersteunen hulp krijgen van de gemeente. Zo moeten er genoeg sportfaciliteiten zijn. Sport biedt kansen om mee te doen in de maatschappij voor jongeren en kwetsbare groepen. Sportdorpen en pilots voor bijvoorbeeld meer bewegingsonderwijs kunnen daar een goede rol in vervullen. GroenLinks wil dat sport voor iedereen gemakkelijk toegankelijk is. Daarom moet er geïnvesteerd worden in sportvoorzieningen en een breed aanbod van sporten. GroenLinks wil dat de gemeente sportcoaches inzet die als taak krijgen doelgroepen die weinig bewegen te verleiden om

meer te gaan bewegen. Daarnaast moeten zij inwoners die ongebonden met elkaar willen bewegen ondersteunen bij het organiseren van de activiteiten (wandelen, jeu de boules, tafelgym en dergelijk). Ook zullen zij in samenwerking met de jongerenwerkers initiatieven van de jeugd op het gebied van bewegen ondersteunen.

Er is veel animo voor wandelen in Groningen. Hoewel er al veel gebeurt ligt er nog een behoorlijke opgave in Het Hogeland. Veel paden zijn de afgelopen decennia verloren gegaan en hoewel er enkele dorpsommetjes zijn gerealiseerd, vindt GroenLinks dat dit er meer kunnen worden.

1.3 Zorg voor iedereen

Wij vinden dat het in de zorg om mensen draait, niet om cijfers. Uitgangspunt is dat mensen doen wat ze zelf kunnen doen, maar wat ze niet (meer) kunnen, moet goed worden geregeld. We laten mensen niet met een verwijzing naar hun eigen verantwoordelijkheid aan hun lot over. Voor iedereen moet goede zorg bereikbaar zijn.

In 2015 hebben de gemeenten nieuwe taken op het gebied van de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en jeugdhulp gekregen. GroenLinks zet in op preventie, bijvoorbeeld opvoedingsondersteuning. Niemand mag tussen wal en schip raken en zeker kinderen niet. Als er voor iemand maatwerk nodig is, moet de gemeente voor een adequaat aanbod zorgen. Daarvoor wordt, al dan niet in samenwerking met partners, zorg ingekocht. Uitgangspunt is dat er integraal gewerkt wordt en dat de inwoner één regisseur heeft die ondersteunt en regelt dat de juiste zorg geboden wordt.

Ook in de gemeente Het Hogeland wonen jeugdigen die zorg nodig hebben. GroenLinks vindt dat er te weinig geld voor jeugdzorg beschikbaar is in de gemeente en dat het rijk het budget moet aanvullen.

GroenLinks vindt het belangrijk dat er aandacht en adequate (tijdelijke) opvang is voor verwarde mensen.

GroenLinks vindt het van groot belang dat de inwoners een goede dienstverlening krijgen aangeboden. Daarom horen we graag van de inwoners hoe zij de dienstverlening ervaren. Deze ervaringen zullen we regelmatig samenbrengen en gebruiken om de praktijk te verbeteren wanneer dat nodig is.

1.4 Ouderen

Wij willen in de gemeente Het Hogeland een goede omgeving voor ouderen creëren, zodat ouderen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Daarbij moeten we onze ogen niet sluiten voor de mogelijke nadelen, zoals vereenzaming van ouderen, risicovolle situaties of overbelasting van mantelzorgers. GroenLinks pleit voor een goede ondersteuning voor mantelzorgers en vrijwilligersorganisaties om dit zoveel mogelijk te voorkomen.

Mogelijkheden zijn digitale middelen voor mantelzorgers om elkaar te ondersteunen, diensten af te stemmen en ervaringen uit te wisselen. De gemeente is hierin een belangrijke initiatiefnemer en facilitator.

Daarnaast willen we binnen de gemeente voldoende verpleeghuiscapaciteit behouden om inwoners niet noodgedwongen naar de stad of verder te laten verhuizen. Een goed innovatief voorbeeld is de Tirrel in Winsum waar nieuwbouw voor De Twaalf Hoven gecombineerd wordt met nieuwbouw van twee scholen en een sporthal.

GroenLinks vindt dat er ruimte moet zijn voor kleinschalige initiatieven waar verschillende vormen van zorg aan elkaar gekoppeld zijn. De gemeente zou deze actief moeten ondersteunen. Een voorbeeld van zo'n initiatief is de coöperatie Klooster en Buren. De zorg zal in onze regio onder druk komen te staan door marktwerking en gebrek aan personeel. GroenLinks wil dat de gemeente zich intensief met deze problematiek bemoeit, onder andere via het gemeentelijke inkoopbeleid.

1.5 Kunst en cultuur

Kunst en cultuur moeten voor iedereen toegankelijk zijn en blijven. Hiervoor wil GroenLinks een actief gemeentelijk beleid, gericht op een divers aanbod.

Een bibliotheek is ook in het digitale tijdperk een toegangspoort tot kennis en een voorwaarde voor levenslang leren en culturele ontwikkeling. Een bibliotheek is meer dan een stenen gebouw met een verzameling boeken. Het is een ontmoetingsplaats en een plek waar mensen even tot rust kunnen komen en waar maatschappelijke activiteiten plaatsvinden. Ongeveer 11% van de inwoners van onze gemeente is laaggeletterd. Laaggeletterdheid heeft een sterke relatie met armoede en schuldproblemen (denk maar aan het begrijpen van formulieren). Via taalhuizen en door intensieve samenwerking van allerlei organisaties op het gebied van lezen en schrijven te ondersteunen willen we laaggeletterdheid sterk terugdringen.

In het 'Manifest voor een leven lang kunst en cultuur' bieden ondernemers en organisaties aan hun netwerken en kennis beschikbaar te stellen en hierin financieel en inhoudelijk te investeren. GroenLinks pleit ervoor dat de nieuwe gemeente lokale initiatieven op het gebied van cultuur en kunst ondersteunt.

2 Natuur en landschap

De Groninger landschappen zijn karakteristiek en aantrekkelijk met uitstekende mogelijkheden voor natuurontwikkeling. Veel Groningers en toeristen genieten daarvan.

2.1 Biodiversiteit

De gemeente Het Hogeland heeft heel veel buitengebied. Bermen, slootkanten en andere groenstructuren moeten goed worden beheerd, zo veel mogelijk gericht op behoud en herstel van de biodiversiteit (door gefaseerd maaien, de aanleg van bloemenweiden en gevarieerde struwelen). Dit geeft insecten, vogels en zoogdieren constant voldoende voedsel en beschutting. Dat is niet alleen goed voor de biodiversiteit, maar ook nog eens mooi voor omwonenden en recreanten. In sloten en andere watergangen wordt gezorgd voor meerjarig riet, door slootkanten om het jaar te maaien.

GroenLinks pleit voor veldjes of overhoekjes die aantrekkelijk zijn voor insecten, muizen en akkervogels. De werkgroep Grauwe kiekendief heeft hiervoor richtlijnen opgesteld.

2.2 Waddengebied

GroenLinks wil geen gasboringen en geen gas- of CO₂-opslag in ons unieke Waddengebied of gevoelige landschappen.

De Waddenzee heeft de status van wereld erfgoed. De gemeente zou hieraan veel meer bekendheid kunnen geven. Daarom ondersteunt GroenLinks het Werelderfgoedcentrum op Lauwersoog.

3 Liever zon en wind dan aardgas!

De negatieve gevolgen van gaswinning voor de leefbaarheid en de veiligheid in de nieuwe gemeente zijn enorm. Het kabinet heeft nu besloten dat de aardgaswinning naar 12 miljard kuub per jaar gaat in 2022 en in 2030 naar 0. Dat is goed, maar het betekent niet dat alle leed nu ineens is geleden en ook niet dat de veiligheid gegarandeerd is.

We zijn de eerste generatie die de gevolgen van klimaatverandering merkt en de laatste die deze trend kan stoppen. Daarom moeten er de komende jaren grote stappen worden gezet. We stellen de keuzes niet uit, maar kiezen NU voor energiebesparing en schone energie. Dit biedt ook kansen: op het gebied van werkgelegenheid, sociale cohesie (door eigenaarschap van de burgers en participatie in productie) en innovatie.

3.1 Energie besparen

De energiekosten maken een fors deel uit van de totale woonlasten. GroenLinks wil dat het voor iedereen financieel haalbaar is om zijn of haar woning te isoleren en om zelf duurzame energie op te wekken. De gemeente heeft als taak om zich in te zetten voor energiebesparing. De gemeente moet het goede voorbeeld geven en maakt haar gebouwen binnen 5 jaar aardgasloos en energieneutraal. Oude woningen moeten geïsoleerd worden en nieuwbouw wordt aardgasloos en energieneutraal gebouwd. Er wordt fors ingezet op het energiezuinig, liefst energieneutraal maken van de bestaande woningvoorraad, te beginnen met huurwoningen (in samenwerking met de woningcorporaties) en de goedkopere particuliere woningen. Schadeherstel en versterkingsactiviteiten moeten worden gecombineerd met het energiezuinig maken van huizen.

De gemeente moet een revolverend fonds oprichten, waaruit leningen voor duurzame verbouwingen aan een woning kunnen worden verstrekt. Ook moet er een Milieu Informatie Punt komen voor vragen op het gebied van duurzaamheid en groene energie.

3.2 Schone energie

We kiezen voor meer schone energie. In de plannen van GroenLinks komt in 2030 ten minste 60% van de energie in Nederland uit hernieuwbare bronnen. Op lokaal niveau kan veel meer duurzame energie worden opgewekt. GroenLinks bepleit het opstellen van lokale energieplannen om deze ontwikkeling te versnellen. Innovatieve projecten op het gebied van energieopslag en duurzame warmte dragen bij aan het afbouwen van het aardgasverbruik. Bovendien ontstaan hierdoor nieuwe kennis en werkgelegenheid.

In de gemeente is genoeg ruimte voor zonnepanelen. GroenLinks vindt dat alle geschikte daken (boerderijen, bedrijventerreinen en openbare gebouwen) benut moeten worden voor het installeren van zonnepanelen. Zonneparken komen alleen op geschikte locaties, zoals bij (grootschalige) infrastructuur en worden getoetst aan de gemeentelijke visie.

GroenLinks ondersteunt initiatieven van burgers die actief aan de slag willen gaan met het opwekken van duurzame energie. Als de inwoners van een dorp zelf windmolens willen voor

de productie van hun energie, dan moeten ze die mogelijkheid krijgen. De baten van lokale energieopwekking dienen ten goede te komen van de dorpen of energiecoöperaties. Belemmeringen in de regelgeving voor coöperatieve energieprojecten moeten worden opgespoord en aangepakt.

In de Eemshaven en omgeving is ruim ingezet op grootschalige windenergie. De windparken die ten noorden van Schiermonnikoog worden gebouwd, zorgen voor werkgelegenheid in de Eemshaven. Al deze projecten geven een boost aan de economie en werkgelegenheid in de regio. Bij nieuwe projecten zetten we in op een vergoeding voor lokale coöperaties of andere duurzame burgerinitiatieven.

Als de grondstoffen aan strenge duurzaamheidseisen voldoen, zou vergisting van biomassa groen gas kunnen opleveren.

3.3 Veilige bodem: stop gaswinning

Al een aantal jaar is duidelijk dat grootschalige winning van aardgas leidt tot forse aardbevingen. Wij strijden al jaren voor stoppen met gaswinning. De schade moet volledig worden hersteld en waardevermindering moet worden gecompenseerd. Schadeherstel betreft niet alleen de schade aan de huizen, ook de regionale economische en imagoschade zal ruimhartig vergoed moeten worden. Het geld dat als vergoeding voor de geleden schade vrijkomt zal ook ingezet worden voor het verbeteren van de leefbaarheid en een duurzaam economisch perspectief voor de gemeente.

Om de veiligheid voor onze inwoners te waarborgen moet een (nog onbekend) aantal woningen versterkt worden. Dat moet in nauwe betrokkenheid met de bewoners. Bij versterking moet de prioriteit liggen bij klimaatbestendig bouwen, afkoppelen van het aardgasnet en levensloopbestendige voorzieningen.

GroenLinks wil geen ander gevaarlijk gerommel in de ondergrond, zoals winning van schaliegas, de opslag van radioactief afval of de opslag van CO₂. GroenLinks vindt dat grootschalige geothermie op grote diepte in combinatie met fracken geen alternatief is vanwege het risico op aardbevingen.

3.4. Omgaan met klimaatverandering

GroenLinks vindt het van levensbelang dat iedereen zich bewust wordt van de gevolgen van de klimaatverandering, zoals extreme regenbuien, wateroverlast, heftigere stormen, droogte en hittestress. In de dorpen zal verstening van erven en tuinen beperkt moeten worden, de riolen kunnen het anders niet aan.

Er moet onderzocht worden of wateroverlast de bereikbaarheid van hulpdiensten en zorginstellingen in gevaar brengt.

Ook hittestress kan een gevaar betekenen voor de gezondheid van bijvoorbeeld ouderen.

GroenLinks pleit voor duurzaam en klimaatbewust bouwen, meer bomen, groene daken en minder verharding in de woonkernen.

GroenLinks pleit voor het aanwijzen van een wethouder voor energie- en klimaatzaken.

4 Duurzaam economisch perspectief

Er moet worden geïnvesteerd in een duurzaam economisch perspectief. GroenLinks ziet daarbij veel kansen voor extra werk. Er zal ingezet moeten worden op circulaire economie, innovaties en energietransitie.

We zien dat snelle ICT-verbindingen bedrijvigheid en werkgelegenheid bevorderen. Voor de vele kleinschalige ondernemingen en zelfstandigen in het buitengebied zijn goede ICT-verbindingen een voorwaarde.

GroenLinks vindt dat schone vervoersmiddelen zoals trein, bus en fiets moeten worden gestimuleerd.

Op dit moment liggen er plannen voor het aanpassen van de centra van Bedum, Winsum en Uithuizen. Deze dorpscentra moeten autoluw worden, de identiteit van de dorpen moet in stand blijven en ze moeten een groen aanzicht krijgen: ook aantrekkelijk voor recreatie en toerisme.

4.1 Circulaire economie

De circulaire economie, waarin de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen maximaal is, heeft de toekomst. Door de regionale economie hierop te baseren, minimaliseren we de uitputting van de aarde. In het huidige systeem worden grondstoffen omgezet in producten die aan het einde van hun levensduur worden vernietigd. Dit vinden wij zonde en bovendien kan het anders. Hierbij willen wij lokale ondernemers betrekken. Circulaire economie biedt bedrijven die meedoen een aantrekkelijk toekomstperspectief, omdat deze al snel bedrijfsvoordelen oplevert. Dankzij innovatie, slimmere samenwerking en efficiënter gebruik van grondstoffen is er al snel sprake van een kostenbesparing.

De biobased economy is een economie die gebaseerd is op biomassa: groene, hernieuwbare grondstoffen zoals hout en resten van landbouwproducten. Dit biedt grote groeikansen voor onze gemeente: door verschillende sectoren, zoals de agrarische en de chemische, met elkaar te verbinden ontstaan er win-winsituaties op verschillende niveaus. GroenLinks wil de biobased economy zo veel mogelijk ondersteunen en promoten.

4.2 Beperken afval

GroenLinks pleit voor het beperken van alle vormen van onnodige verpakkingsmaterialen en de invoer van statiegeld voor flessen, blikken, enzovoort om hergebruik zo veel mogelijk te stimuleren. Hergebruik van grondstoffen begint bij het efficiënt inzamelen van afval. Bovendien helpt het gescheiden inzamelen van het huishoudelijk afval bij het voorkomen van afvalstromen.

Bij afvalinzameling gaan wij uit van het principe 'de vervuiler betaalt'. Daarbij past wat ons betreft de invoering van een vorm van Diftar. Dat betekent dat per huishouden geregistreerd wordt hoeveel afval aangeboden wordt en dat de burger betaalt voor de hoeveelheid afval die hij aanbiedt. Met Diftar kan de gemeente de hoogte van de afvalstoffenheffing op eerlijke wijze berekenen. Voor de burger betekent dat het aanbieden van weinig afval, bijvoorbeeld door goed te scheiden, leidt tot een lagere rekening.

GroenLinks is groot voorstander van kringloopwinkels en andere vormen van handel in tweedehandsgoederen. Dat voorkomt dat producten voortijdig in het afval verdwijnen. Bovendien zijn hergebruikte goederen goedkoper dan nieuwe producten.

GroenLinks is ook voorstander van reparatie en upgrading van kapotte en verouderde huishoudelijke apparaten. Dat is ook goed voor de lokale (kleinschalige) werkgelegenheid. Wij ondersteunen repaircafe's en andere initiatieven die op een slimme manier anders afgedankte producten weer van waarde laten zijn, zoals kleinschalige plasticrecycling.

4.3 Meer en beter werk

Er is weinig werk in de regio. Er is een duurzaam economisch perspectief nodig. Wij zien in de regio veel kansen voor extra werk: in nieuw ondernemerschap of als zelfstandige, in zonne- en windenergie, in de biologische landbouw, in bevestigsschadeherstel, door promotie van lokale producten en diensten en in (kleinschalig) toerisme voor oud en jong.

Voor iedereen die kan werken moet werk beschikbaar zijn. De gemeente moet werk maken van lokaal werkgelegenheidsbeleid met schone bedrijven en activiteiten. Zonne-energie, hergebruik, innovatieve en milieuvriendelijke activiteiten liggen voor de hand. Behoud en vergroening van bestaande midden- en kleinbedrijven betekenen versterking van bestaande werkgelegenheid en vaak ook nieuwe banen.

De arbeidsmarkt vraagt steeds meer kwaliteiten van de werknemers. In toenemende mate kan niet iedereen daaraan voldoen. Dat vraagt steeds meer begeleiding. GroenLinks vindt dat de SW-bedrijven hierin adequaat kunnen voorzien. GroenLinks pleit voor een actieve rol van de gemeente hierin.

GroenLinks ziet voor de gemeente Het Hogeland een voortrekkersrol bij de uitvoering van de Participatiewet. Wij verwachten van de gemeente een actieve bijdrage aan de 'inclusieve arbeidsmarkt' door het aannemen van nieuwe werknemers met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Wij zijn een krimpgebied, maar niet in elk dorp is er krimp. Er zijn dorpen met een bloeiende bedrijvigheid waar veel mensen nu al werken en waar in de toekomst waarschijnlijk meer mensen kunnen gaan werken. Dat geldt ook voor de Eemshaven. Deze mensen willen graag in de betreffende dorpen of nabij de Eemshaven wonen, maar vanwege de krimpstatus kan dat niet. GroenLinks pleit ervoor dat ondanks de krimp daar nieuwbouw mogelijk is.

4.4 Onderwijs en innovatie

In de gemeente Het Hogeland is het belangrijk dat in zo veel mogelijk dorpen ten minste één (brede) basisschool aanwezig is. Het aantal leerlingen wordt kleiner: samengaan is een goede mogelijkheid voor behoud van de school en de kwaliteit van het onderwijs. Het werkt bovendien verbindend wanneer kinderen uit gezinnen met verschillende levensovertuigingen samen naar school gaan. Wij zijn daarom voor samenwerkingsscholen. Het zijn echter de schoolbesturen die hierover beslissen, niet de gemeente.

Belangrijk is ook dat het speciaal of passend onderwijs zo goed mogelijk gecombineerd wordt met het basisonderwijs. Gezien de grote afstanden is het bovendien belangrijk dat de scholen in de gemeente goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer.

Het voortgezet onderwijs is met een breed palet in Het Hogeland aanwezig. Vakonderwijs biedt veel opleidingen met uitzicht op een baan. Aandachtspunt is het behoud van het voortgezet onderwijs in de gemeente omdat ook hier de leerlingenaantallen teruglopen.

4.5 Digitale ontsluiting

Digitale ontsluiting is onmisbaar voor bedrijfsleven en burgers. Breedbandinternet is van groot belang voor de landbouwsector, de toeristische sector, het midden- en kleinbedrijf, de gemeente en diverse voorzieningen voor burgers. De eerste keus is glasvezelkabel vanwege de grotere bandbreedte. Daar waar het echt niet kan, kan gedacht worden aan draadloze netwerken.

GroenLinks vindt het belangrijk dat niet alleen de grote netwerkconcerns hierop inspelen, maar er ook kansen worden gecreëerd voor kleinschalige lokale (dorps)initiatieven.

Op dit moment worden de eerste stappen gezet om de witte gebieden aan te sluiten. Wij vinden het belangrijk dat de gemeente erop aandringt om de minimumsnelheid overal (dus ook in de grijze gebieden) te verhogen, zodat er meer adressen goedkoop op snel internet aangesloten kunnen worden.

4.6 Armoede

In een rijk land als Nederland zou armoede niet moeten voorkomen. Armoedebestrijding is belangrijk voor mensen met een bijstandsuitkering, maar ook voor mensen die werken en onder het minimumloon betaald krijgen of onvoldoende verdienen om mee te kunnen doen. Belangrijk is vroegtijdig signaleren van problemen, laagdrempelig advies, adequate hulpverlening of begeleiding bij schulden.

Werk is de beste methode om armoede te bestrijden. De gemeente probeert zo veel mogelijk mensen aan een baan te helpen. De groep uitkeringsgerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt wordt actief benaderd om te participeren in de maatschappij waarbij het verkrijgen van werk wellicht haalbaar is, maar niet in eerste instantie het doel. GroenLinks wil dat er serieus gekeken wordt naar een vorm van basisinkomen en meer mogelijkheden om mensen die participeren financieel te ondersteunen.

Speciale aandacht wordt gegeven aan kinderen die in armoede opgroeien. Op een zo laagdrempelig mogelijke manier wordt, in samenwerking met organisaties zoals stichting Leergeld en het Jeugd cultuur- en sportfonds een jongerenarmoedebeleid uitgevoerd. Armoede is vaak een indicatie voor meer problemen, bijvoorbeeld met gezondheid. Klanten die zich melden willen we dan ook, indien van toepassing, integraal helpen waarbij ambtenaren van verschillende beleidsvelden (Wmo, jeugd) ingezet kunnen worden.

Ambtenaren krijgen de beschikking over een beperkt budget om maatwerk te leveren.

De hulpverlening aan mensen met schulden wordt geïntensiveerd. Wij willen ervaringsdeskundigen opleiden en door een contract bij onze partners zoals het maatschappelijk werk inzetten bij de schuldhulpverlening. GroenLinks vindt dat de gemeente een actieve rol moet spelen om schulden te voorkomen en te helpen oplossen. We zijn voor het opzetten van een fonds dat gebruikt kan worden om mensen een rustperiode te geven om de problemen aan te pakken. Schulden, zeker die van jongeren, kunnen vanuit dat fonds deels of tijdelijk overgenomen worden.

De Voedselbank en de Kledingbank zijn organisaties die we eigenlijk overbodig willen maken, maar die op dit moment helaas noodzakelijk zijn en die we subsidiëren vanuit de gemeente.

Tot slot is het belangrijk dat er voldoende betaalbare huurwoningen zijn of worden gebouwd.

4.7 Toerisme en recreatie

Toerisme is een sector van belang voor werkgelegenheid. GroenLinks vindt dat het kleinschalig toerisme verder gestimuleerd moet worden. Overleg tussen horeca en toeristische sector is nodig om beide bedrijfstakken optimaal te versterken.

Op dit moment is bij Lauwersoog het Werelderfgoedcentrum in ontwikkeling. Dit is een grote investering met een flinke impuls voor het toerisme. GroenLinks wenst dat dit centrum vooral de aandacht legt op het unieke Waddengebied en op de rijkdom en historie van het hele wierden- en dijkenlandschap.

Door de aanleg van meer recreatieve voet- en fietspaden in de provincie, komt er meer kleinschalig toerisme naar de gemeente. Om dit te bereiken moet de gemeente meer geld reserveren voor de fiets. Het fietspadplus van Winsum naar de stad is een eerste en goed initiatief.

4.8 Vervoer

Openbaar vervoer is van groot belang voor de bereikbaarheid binnen onze uitgestrekte gemeente. Het behoud van goede spoorverbindingen is essentieel. In de nieuwe gemeente hebben we veel treinstations. De toegankelijkheid van deze stations is een aandachtspunt. Voor grote delen van de gemeente is het busvervoer onmisbaar. GroenLinks vindt dat de gemeenten samen met de provincie meer in het openbaar vervoer moeten investeren. Daarnaast moeten we doorgaan met het verbeteren van de kwaliteit van de buslijnen. Door de opkomst van de elektrische fiets kunnen fietsers steeds grotere afstanden afleggen. Dat betekent extra vraag naar meer en langere snelfietspaden. De gemeente dient hieraan tegemoet te komen met brede fietspaden en oplaadpunten. De gemeente geeft informatie op de OV-hubs waar fietsen en e-bikes gehuurd kunnen worden. Daarnaast moet de verkeersveiligheid van fietsers meer aandacht krijgen.

De aanleg van nieuwe wegen heeft voor GroenLinks geen prioriteit. Er is sprake van een krimpende bevolking, waardoor het aantal auto's op veel plaatsen eerder zal dalen dan toenemen. Ook het fenomeen deelauto zorgt voor een afname van auto's. Voor het opladen van elektrische auto's spant de gemeente zich in om laadpalen te installeren bij renovatieprojecten, reconstructies en wanneer burgers hierom vragen.

5 Gezonde landbouw en visserij

De voortgaande schaalvergroting en intensivering van de landbouw heeft negatieve effecten op natuur, landschap, milieu. Er is te weinig aandacht voor de gevolgen daarvan voor mens, dier, natuur en landschap. GroenLinks streeft naar duurzame, natuurinclusieve landbouw. In Lauwersoog zijn verschillende initiatieven voor een duurzame visserij. GroenLinks juicht dat toe.

5.1 Meer aandacht voor landschap en dierenwelzijn

GroenLinks pleit voor meer kleinschalige, extensieve, liefst biologische, boerenbedrijven die minder bestrijdingsmiddelen en mest en geen of veel minder veterinaire antibiotica en geneesmiddelen gebruiken, weidegang hanteren en bloemrijke weilanden terugbrengen.

GroenLinks pleit voor het toepassen van het Groninger Verdienmodel op alle uitbreidingen van melkveehouderijen. Naast meer welzijn voor dieren, levert dit ook beter voedsel en een positieve bijdrage aan de kwaliteit van de natuur, het landschap en het milieu.

De gemeente kan invloed uitoefenen op de vormgeving van nieuwe bebouwing door een visie Agrarisch landschappelijk Bouwen op te stellen en het daaruit voortvloeiend beleid op te nemen in het bestemmingsplan buitengebied. Er zijn goede voorbeelden ontwikkeld in het project Agrarisch Landschappelijk Bouwen van Vereniging Wierde & Dijk.

GroenLinks pleit ervoor dat de gemeente de door LTO-Noord en NMG ontwikkelde richtlijnen ter bestrijding van lichtvervuiling door melkveestallen opneemt in het bestemmingsplan buitengebied.

5.2 Gezond & lokaal voedsel

Het is tijd voor een duurzaam voedselbeleid. De gemeente koopt voor eigen gebruik zo veel mogelijk regionale en duurzame producten in. Ze steunt de verkoop van duurzaam, regionaal voedsel in de winkels, horeca en op de markten en faciliteert de organisatie van streekmarkten door deze markten plaats te laten vinden in de openbare ruimte. Door gebiedscoöperaties en lokale streekmarkten te promoten, versterkt GroenLinks de positie van lokale producten. Braakliggende gronden in de dorpen kunnen in bruikleen gegeven worden voor dorpsmoestuinen. De gemeente stimuleert groente- en fruitteelt in gemeentelijk groen en particuliere tuinen. Eigen groenten kweken is niet alleen leuk, het eten komt ook van lekker dichtbij. Daarbij maakt het de dorpen ook nog eens groener en gezelliger.

5.3 Duurzame natuurinclusieve landbouw

De gemeente stimuleert boeren, agrarische natuurverenigingen en collectieven die met natuurinclusieve landbouw bezig zijn. Dit is van belang voor de biodiversiteit in het landelijk gebied.

In de ruimtelijke plannen beschermt de gemeente de aanwezige landschapselementen zoals poelen, houtwallen, singels en natuurvriendelijke oevers. Ook zorgt de gemeente voor ecologisch beheer van de eigen bermen en sloten. Om de wilde bijen, hommels en andere insecten te helpen, wil GroenLinks meer bloeiende planten in bermen, langs sportvelden, in gemeentelijke groengebieden en in de slootkanten.

5.4 Vervanging asbestdaken

Veel (voormalige) boerenschuren en/of andere panden zijn nog voorzien van asbestdaken. Asbest dat blootgesteld is aan de buitenlucht breekt langzaam af, waardoor schadelijke asbestdeeltjes zich in de directe omgeving verspreiden. Eigenaren zijn daarom verplicht asbestdaken voor 2024 te verwijderen. De landelijke subsidie om dit te doen is echter ontoereikend. GroenLinks pleit ervoor dat de gemeente de verwijdering van asbestdaken stimuleert door deze activiteit te combineren met subsidiemaatregelen voor besparing en zonne-energie. Asbest eraf, dakisolatie en zonnepanelen erop.

6 Open bestuur

In de visie Ruimte van de nieuwe gemeente Het Hogeland wordt omschreven hoe de gemeente wil omgaan met de inwoners en initiatieven. GroenLinks kiest voor een open manier van besturen. De gemeenteraad geeft de kaders aan voor het beleid, maar daarbinnen is veel ruimte voor inbreng van burgers en maatschappelijke organisaties. GroenLinks wil de lokale democratie hernieuwd vormgeven op basis van drie thema's: burgerkracht, overheidsparticipatie en gemeenschapskracht.

6.1 Actieve samenwerking

De nieuwe gemeente Het Hogeland is flink groot. Dat betekent dat we opnieuw moeten bepalen wat we zelf kunnen en willen doen. Tegelijkertijd moeten we bepalen hoe we samen met anderen op een zo effectief mogelijk manier ons beleid vorm kunnen geven. Samenwerken moet altijd ten dienste staan van het doel. In de eerste jaren van de nieuwe gemeente moeten we de ruimte nemen om ons, op een goede manier, te gaan verhouden met buurgemeenten, provincie en andere samenwerkingspartners.

6.2 Open bestuur

Open bestuur draait om mensen en hun maatschappij. Over hoe we met elkaar willen leven in Groningen. Dat vereist een andere houding van het bestuur en van de ambtenaren. De ambtenaren zullen meer naar buiten gaan en ondersteuning bieden aan projecten die opgezet worden. De bestuurders moeten op de hoogte zijn van actuele trends en ontwikkelingen om daar snel op in te kunnen spelen. Dat vraagt om een overschakeling naar een overheid die doelgericht en themagericht te werk gaat. Dat thema is wat GroenLinks betreft verbindend: een groen en sociaal Het Hogeland.

GroenLinks pleit voor openbare onderhandelingen over een raadsakkoord en een collegeakkoord, waarbij burgers betrokken kunnen worden.

6.3 GroenLinks staat voor inwonerkracht

GroenLinks wil burgers stimuleren om eigen initiatieven uit te voeren. Er moet meer ruimte gegeven worden aan het zelforganiserend vermogen van mensen. Voor GroenLinks staan de inwoners in het gebied centraal. GroenLinks stimuleert en faciliteert initiatieven van inwoners die de leefbaarheid en duurzaamheid ten goede komen. Goed beleid en een goede uitvoering ontstaan door co-creatie. Burgers krijgen de ruimte om invloed uit te oefenen op het beleid.

Inwonerkracht staat voor het vertrouwen dat alle burgers een stem en een bijdrage in de samenleving hebben en voor de wens om deze zo goed mogelijk tot haar recht te laten komen. Dat betekent niet dat inwoners allemaal een gelijke uitgangspositie hebben; juist daarin ligt het belang van sociale politiek. Dat betekent voor GroenLinks dat we meewerken aan een veilige omgeving, waarin mensen zich durven te uiten en initiatieven durven te ontplooien.

6.4 GroenLinks staat voor overheidsparticipatie met lef!

GroenLinks ziet het als een uitdaging om bewoner en bestuur bij elkaar te brengen en samen de nieuwe gemeente vorm te geven. GroenLinks heeft een visie op de taak van het nieuwe gemeentebestuur: de gemeenteraad weet wat er leeft bij de inwoners en de inwoners weten de raadsleden te benaderen. Plannen en probleempunten van dorpen en omgeving kunnen zo aan de orde worden gesteld.

GroenLinks ziet de ambtelijke organisatie als een die gericht is op inwoners in het gebied. Dit vraagt om nieuwe werkwijzen van de ambtenaren.

GroenLinks ziet dat de dorpen de basis zijn van de gemeente. GroenLinks vindt dat de gemeente actief moet werken aan de leefbaarheid in de kleine kernen. We luisteren naar wat de dorpen zelf belangrijk vinden. We verwachten dat de dorpen initiatieven nemen en met voorstellen komen.

7 Solide financiën

GroenLinks wil een gezonde en evenwichtige gemeentelijke begroting. Er moet balans zijn tussen een solide financiële huishouding met een stevige buffer en ruimte om duurzame projecten te financieren.

7.1 Effectief investeren

GroenLinks pleit ervoor dat de gemeente inzet op het binnenhalen van Europese subsidies. Door samenwerking met andere gemeenten kan dit efficiënter worden georganiseerd. De gemeente kan ook duurzame projecten en werkgelegenheid stimuleren door het aanbieden van revolverende fondsen. Daardoor wordt het beschikbare geld goed ingezet en verdient het zichzelf terug.

7.2 Geen kortingen op decentralisaties

GroenLinks is tegen het korten van de budgetten op de taken die door het rijk naar de gemeenten worden overgeheveld (decentralisaties). Het rijk gaat ervan uit dat de gemeenten die taken goedkoper kunnen uitvoeren. De praktijk is echter dat deze taken na overheveling de eerste jaren meer geld kosten. Daarmee vormen deze nieuwe taken een groot financieel risico voor de gemeenten.